

Taru Tammi 28.2.2018, Avoimet ovet, Vates-säätiö

Lyhyt katsaus näkövammaisten henkilöiden pitkään työelämän historiaan

Sokeain Keskusliitto perustettiin vuonna 1928 - juhlimme tänä vuonna liittomme 90-vuotista taivalta.

Suora lainaus Suomen näkövammaisten ja näkövammaistyön historiasta: "**Vuoden 1929 aikana Sokeain Keskusliitossa vähitellen vakiintui se ideologinen pohja, jolle sen toiminta rakentui. Keskusliiton tärkeimpinä työmuotoina tulivat olemaan sokeiden työllisyyden kehittäminen ja edistäminen sekä heidän toimeentulonsa kohottaminen**". Liiton olennaisena tehtävänä oli toiminnan organisointi niin, että ainakin kolme työllisyyden edistämisen kannalta olennaista asiaa toteutuisi:

1. **"sokeain ammattien järjesteleminen",**
2. **työaineiden ja tuotteiden myynti" ja**
3. **"saataisiin laista poistetuksi määräykset, jotka estävät sokeita vammansa puolesta pääsemästä virkoihin"**

Näkövammaisten ja näkövammaistyön historiaa Suomessa on siivittänyt **pyrkimys työelämässä ja yhteiskunnassa samalle viivalle**. On kuljettu pitkä matka nykypäivään, jossa näkövammaisia henkilöitä toimii ja työskentelee kaikilla aloilla. Haluan lyhyesti nostaa esille **niitä virstanpylväitä, jotka ovat todella edistäneet näkövammaisten työllisyyttä**.

1. "Sokeain ammattien järjesteleminen"

Sokeain Keskusliitto tuki toimintansa alusta asti **hierojan ja käsityöntekijän ammatteja** ja Liitto perusti hieroma- ja fysikaalisia hoitolaitoksia ja jatkuvasti käytiin keskustelua **mahdollisuuksista ammattialojen laajentamiseen**, mm. maanviljelijän ja muusikon ammatteihin.

Liitto oli perustamassa Sokeain teknillistä tehdasta (TEO) ja näin ammattialat laajenivat **teolliseen työhön** (saippua- ja kosmeettinen teollisuus) sekä **myyntityöhön** (puhelinmyyjinä ja kauppatuotekustajina toimivat sokeat henkilöt).

1940-luvulla kytivät jo vahvoina **käsityöntekijöille suunnatun työkeskuksen** perustamisen ajatukset ja 1950-luvun puolivälissä perinteisten käsityötuotteiden valmistajien, **harja- ja korityöntekijöiden lisäksi** näkövammaisia työskenteli jo **verhoilijoina, patjatyöntekijöinä ja neuletyöntekijöinä**.

Vuonna 1949 sokeiden Pekka Mäkelän ja Olavi Marteliuksen perustama Hellas-Piano Oy loi työpaikkoja paitsi tehdastyöhön, niin antoi mahdollisuuden opiskella ja työllistyä **pianovirittäjinä**.

Uusiin ammattialoihin, kuten **puhelunvälittäjän ja konekirjoittajan työhön** tähdättiin vuonna 1957 liiton kampanjalla **"Näkevät kädet nyt uusissa ammateissa"**.

1960-luvulla liiton keskeisenä ponnistuksena oli **ammattillisen kuntoutuksen kehittäminen ja metallityökurssien käynnistäminen** tähän toimintaan hankitussa Tyyskylässä. Vuonna 1966 alkoi **työkokeilutoiminta** ja sen jälkeen **aidoissa olosuhteissa työhönvalmennus**. Sokeain Keskusliiton pitkäaikainen pääsihteeri Kaarlo Virkki on muistelmissaan todennut: **”Näkövammaisten työkokeilu on aina tapahtunut työpaikoilla.** Tähän on johtanut ennen muuta se seikka, ettei työnantaja ole uskonut näkövammaisen työnhakijan menestymismahdollisuuksiin hänen palveluksessaan. Tavallisesti on kokeilu osoittanut sitten, kuinka perusteeton tuollainen ennakoasenne oli....Toisaalta esiintyy myös tilanteita ja tehtäviä, joiden suhteen myös työnhakija ja työnvälittäjä ovat epävarmoja. Kokeilu muodostaa silloin luotettavan keinon tilanteen selvittämiseksi. Näkövammaisten suorittama työkokeilu on saavuttanut kauniita tuloksia myös siten, että menestymismahdollisuuksia on löydetty aivan uusilla työaloilla. Kuvaavana esimerkkinä voidaan tästä esittää vaikkapa näkövammaisen konekirjoitustyö sairaalassa.”

2. ”Työaineiden ja tuotteiden myynti”

Palataan jälleen 1920 -luvulle...1920-luvun lopun laman seurauksena työttömyys kasvoi ja valtio järjesti ns. hätäaputoita. Näitä ei voitu samassa mittakaavassa järjestää sokeille henkilöille ja niinpä Sokeain Keskusliiton johtokunta anoi useaan kertaan **hätäaputyövaroja sokeiden valmistamien tuotteiden välitystoimintaan. Tämä tuki saatiin ja sokeiden töiden välitystoiminta oli pitkälle 1930-luvulle liiton tärkein työllistämismuoto.**

Vuonna 1955 liitto rakennutti varasto- ja tehdasrakennuksen Korsoon ja SOKEVA (Sokeain Keskusliiton Valmisteet) perustettiin. SOKEVALLA laajennettiin raaka-ainekirjoa ja kehitettiin työprosesseja sekä työmenetelmiä, jotka mahdollistivat yhä useampien näkövammaisten työskentelyyn.

3. ”Saataisiin laista poistetuksi määräykset, jotka estävät sokeita vammansa puolesta pääsemästä virkoihin” eli vaikuttamis- ja edunvalvontatyö

Jo 1930-luvulla **sokeuskorvaus** ansiotyötä harjoittaville sokeille **tasoitti sokeiden ansaitsemismahdollisuuksia vastaavaa ammattia harjoittavien näkevien kanssa ja saatiin pysyvä valtionapu sokeain työ- ja liiketoimintaan.**

1950-luvulla voimaan tulleen invaliidirahain soveltamisessa oli selkeä sidonnaisuus työn tekemiseen, sillä sitä maksettiin sellaiselle henkilölle, jonka työ- ja toimintakyky oli alentunut 2/3 ja joka siitä huolimatta tekee työtä. **Invaliidiraha nähtiin keinona kannustaa vammaisia henkilöitä tuottavaan työhön** ja samalla varmistettiin vammaisille henkilöille mahdollisuus yhteiskunnan tukemaan terveydenhoitoon ja kuntoutukseen.

1950-luvun puolivälissä perustettiin **Näkövikaisten työllistämiskomitea**, joka ehdotti työhönsijoittajan toimen perustamista ja toteutusta Sokeain Keskusliitolle. Näin käynnistyi nykyisten Työelämäpalvelujen kehittäminen. Vuonna 1956 työhönsijoittaja aloitti työnsä ja keskittyi juuri työpaikkojen etsintään ja työkokeilujen järjestämiseen työpaikoilla sekä

yhteistyöhön työnantajien, Työterveyslaitoksen sekä silloisen työvoimahallinnon kanssa. 1970-luvulle tultaessa Helsingin työvoimatoimiston näkövammaisten jaosto vastasi näkövammaisten työhönsijoituksesta eli **työvoimatoimistossa oli palkattuna omia virkailijoita näkövammaisten työllistymistä varten.**

1980-luvulla työllisyyspalvelut siirtyivät takaisin liiton omaksi toiminnaksi ja liitossa työskenteli työllisyys sihteeri, 1980-luvun lopulla jo kaksi työllisyysneuvojaa. Elinkeinoneuvonta yrittäjille alkoi jo aikaisemmin. 1980-luku oli murrosaikaa näkövammaisten työllisyydessä, sillä tietotekniikan ja apuvälinekehityksen myötä uudet ammatit tulivat mahdollisiksi. Mm. ohjelmointikoulutus Näkövammaisten ammattikoulussa johti kymmenien ohjelmointien työllistymiseen jopa kesken opintojen.

Vuonna 1990 työllisyyden edistämiseen liittyvä toiminta organisoitiin omaksi osastoksi (**työllisyysosasto**). 1990-luvulla varsinaisen asiakastyön lisäksi käynnistettiin **työkykyä ylläpitävä ja parantava kuntoutus**, IT-projektissa **koulutettiin alueellisia it-kouluttajia** ja digitalisointi-, skannaus- ja puhelinmyyntiprojektien avulla kartoitettiin näiden tehtävien työllistymismahdollisuuksia. **Nuorten urasuunnittelu- ja työllisyysprojektissa** keskiöön nousivat nuorten ammatinvalinnan kysymykset ja sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet. Litterointihanke käynnistettiin sairaalakonekirjoittajien jäätyä työttömiksi apuvälineyhteensopimattomuuksien vuoksi. Litteroijat olivat itse mukana kehittämässä toiminnan organisointia yhteiskunnalliseksi yritykseksi, Annanpura Oy:ksi.

Nykyisin Työelämäpalveluissa työskentelee kolme työllisyys- ja kaksi yrittäjyysneuvojaa sekä työelämän digitalisaatioasiantuntija ja työllisyyspäällikkö. Palvelut kattavat työelämä- ja opiskeluasiat 13 -63 -vuotiaille näkövammaisille ja näköongelmallisille. NKL ry:n Työelämäpalveluista voidaan puhua erillisenä yksikkönään, mutta tosiasia on, että kaikki liiton palvelut ovat myös työelämäpalveluja. Esimerkiksi ilman apuvälineiden kehittämistä, niiden käytön ohjausta työpaikoilla sekä kuntoutusta näkövammaistaidoissa yksittäisen näkövammaisen mahdollisuudet edetä omissa työelämäsuunnitelmissaan olisivat varsin pienet.

Yllättävän monen asian suhteen haasteet tänään ovat samat kuin koko liiton 90-vuotisen historian ajan. Ajattelen, että liiton toiminnan ja edunvalvonnan punaisena lankana on ollut ja on se, että näkövammaiset henkilöt määrittelevät kukin itse itsensä ja mahdollisuutensa. Se (lainaus asiakkaalta), **”ettei mentäisi näkövamma, vaan henkilö edellä”**. Tämän päivän haasteet ovat toisaalta mahdollisuuksia, esimerkkinä työelämän ja opiskelun digitalisaatio, joka avaa ovia uusiin ammatteihin ja työtehtäviin mikäli saavutettavuus- ja käytettävyyssasioista huolehditaan. Yksittäisiltä näkövammaisilta ja liitoltakin on vaatinut rohkeutta ja todellista pioneerihenkeä aikanaan lähteä esimerkiksi työskentelemään kauppamatkustajina ja opiskelemaan oikeustiedettä sekä käynnistää sokeille metallityönkurssit. **Epäilyjä selviämisestä ei jääty kuuntelemaan vaan joskus ehkä hulluihinkin ideoihin on tartuttu ja kaikki tilaisuudet käytetty. Tätä ennakkoluulottomuutta ja sitkeyttä tarvitaan työelämän muutosten keskellä tänäänkin!**